

*Андрій ЗИМЯНСЬКИЙ,
Анна ФЕДОРОВИЧ
(Дрогобич, Україна)*

ОСНОВНІ ЗАСОБИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДОШКІЛЬНИКІВ

Особистість дитини починає формуватися у дошкільному віці, і цей процес тісно пов'язаний з розвитком емоційної сфери, появою інтересів та мотивів поведінки. У різних видах діяльності, через пізнання довкілля і себе, спілкування з дорослими й однолітками, малюк переживає різноманітні почуття, виявляє своє ставлення до того, що його оточує, що з ним відбувається. Ці переживання утворюють сферу емоцій, які є формою відображення дійсності, наслідком задоволення або незадоволення потреб дитячої особистості. Емоційна сфера – основа, що дає дитині базову довіру до світу, внутрішню відкритість до нього. Тому дорослі мають подбати про її розвиток, навчити усвідомлювати свої емоції, розпізнавати і доволно їх проявляти.

У період дошкільного дитинства відбувається трансформація емоційних переживань. Накопичення нових вражень, поява невідомих почуттів пов'язані зі зміною змісту і структури діяльності дитини. Під впливом різних видів активності, ознайомлення з природою, мистецтва розвиваються емоції, зокрема, естетичні, як здатність сприймати, відчувати і переживати прекрасне. Навчання, гра, праця впливають на пізнавальні емоції (здивування, цікавість (допитливість), впевненість або сумнів у своїх думках і діях, радість від правильного розв'язання задачі), а от виконання моральних вимог зумовлює вдосконалення моральних емоцій.

Розширення досвіду переживань загалом відіграє значну роль в особистісному розвитку дитини [3].

Увиразненню емоцій та експресії сприяє взаємодія з дорослими (педагогами, батьками, психологами та ін.), котрі мають надавати належну увагу взаємодії з дитиною. Під час спілкування їм важливо уникати будь-яких форм психологічного насилля: погроз, принижень, образ, надмірних вимог, заборони на поведінку і переживання, негативного оцінювання, покарань, позбавлення чогось довгоочікуваного, відмови у прихильності; втрати довіри до себе або когось зі значущих людей, тривожності, депресії, агресивності; неадекватності поведінки, безвідповідальності у стосунках тощо [1, с. 47]. Навпаки варто більше акцентувати на щирих проявах турботи, забезпечувати відчуття захищеності, власної значущості, відкритості, важливості. Лише природним способом можна задовольнити переважальну потребу дитини у любові, довірі, схваленні та позитивному емоційному прийнятті. Любов є головним смисловим та емоційним центром картини світу малюка, а довіра – найперша позитивна якість, що підтримує впевненість у собі впродовж життя. Через привласнення «базової довіри» створюється підґрунтя для досягнення автономії: довіра до світу і до себе; оптимізм, любов до себе, інших, до життя; активність, ініціативність, самостійність, упевненість у собі, сила волі (самоконтроль) тощо [2, с. 125–126].

У цьому контексті важливим інструментом емоційного розвитку дитини є соціально-особистісне середовище закладу дошкільної освіти, зорієнтоване на гуманні взаємини. Саме в дитячому садку вихованці мають змогу переживати різні стани, вербалізувати свої переживання, знайомитися з досвідом однолітків, а також з літературою, живописом, музикою, театром. Так здійснюється поглиблення та урізноманітнення емоцій. Відповідні реакції емоційно-образно переживаються, а потім узагальнюються через інші засоби, доступні дитині (заняття,

спостереження, екскурсії, бесіди, ігри, досліди, експериментування, конструювання, гуртки, драматизація та ін.).

Під час освітнього процесу дошкільники отримують різноманітну інформацію у цікавій практичній формі, збагачують власну емоційну сферу. Вони активні, допитливі, ставлять безліч запитань, діляться враженнями. Забезпечує умови для емоційного розвитку дитяча гра у всьому різноманітті її форм і видів. Наприклад, через сюжетно-рольову гру відбувається моделювання дій і взаємостосунків дорослих. Дошкільники відображають життя, вчаться керувати емоціями, завдяки виникненню переживань, пов'язаних із змістом самої ролі, якістю її виконання учасниками гри, реалізацією загального сюжету.

Відомим є й розвивальний потенціал іграшки, через яку дитина задіює всі рівні відчуттів – зір, смак, звук, дотик, нюх. Дитяча іграшка слугує для забави та розваги. Зокрема, феномен улюбленої іграшки, що досліджується психологами та педагогами, визначає її як індивідуально значимий об'єкт гармонійного контакту, який для дитини є суб'єктом, ідеальним партнером спілкування і особливих стосунків. На неї переносяться різні почуття, тому вона є достатньо інформативною щодо психологічного аналізу, розуміння внутрішньої картини світу дитини дорослим [2, с. 28].

Демонструє можливість репрезентації свого внутрішнього емоційного життя художньо-продуктивна діяльність дошкільника (малювання, ліплення, аплікація, конструювання). Зображуючи предмети довкілля, він здійснює матеріальне втілення своїх уявлень про них. Наприклад, у дитячих малюнках простежуються певні закономірності, дитина малює: те, що для неї є важливим, про існування чого вона знає і пам'ятає; не сам собою предмет, а те, що уявляє про нього; емоції, а головне – те неусвідомлене, що неможливо дослідити за допомогою словесних методик; задіює одночасно й інтелектуальну, і емоційну сфери [2, с. 48–49].

Сьогодні педагогічна практика все частіше звертається до мистецтва як ефективного засобу емоційного розвитку та формування емоційної сфери, головна мета якого піднести людину (дитину), зробити її шляхетною, зміцнити гідність, віру у свої внутрішні сили, своє велике призначення. Мистецтво існує в конкретних видах: література, театр, графіка, живопис, музика, архітектура, кіно, фотографія і т. д. Сила впливу творів мистецтва залежить від правдивості і глибини художнього висвітлення дійсності, творчої майстерності автора, важливості для суспільства піднятих ним проблем. Скажімо, дитяча література (казки, оповідання, розповіді) репрезентує явища світу крізь призму конкретно-чуттєвого зоо- або антропоморфного образів-символів, що відповідає особливостям мислення дитини. Зокрема, казки демонструють правила і приклади поведінки, дають базові знання про культурне середовище, в якому зростають малюки, пробуджують уяву. Ототожнюючи себе з героями казок, вони переживають нові пригоди та емоції.

Особливе місце серед мистецьких інструментів емоційного розвитку відводимо музиці. Її зміст складають художньо-інтонаційні образи, відображені в усвідомленому звучанні результати перетворення та естетичної оцінки об'єктивної реальності. Музика – єдина всесвітня мова, її не треба перекладати, нею душа говорить з душею. Вона одночасно може поєднуватись з іншими видами мистецтва, а саме: зі словом (пісні, декламування); драматичною дією (театр, кіно); танцем і жестом (балет, пантоміма). Загальновідомо, що від народження діти проявляють реакції завмирання на музику, відчують її ритм, реагують на силу звучання. Наприклад, у ранньому віці, у дитини чітко простежується активний інтерес до музики, що виражається у бажанні промовляти і підспівувати рядки віршів та пісень, інсценувати їх. Дитина наслідує виразні інтонації, реагує на особливості музики (мелодію, ритм, силу звуку). Яскраве емоційне переживання супроводжує бажання дізнатись, почути, відчувати невідоме.

На емоційний розвиток впливає психогімнастика, вправи якої супроводжуються текстом, музикою, іграми, мімічними та пантомімічними етюдами, допомагаючи тим самим дітям краще уявити той чи той образ, увійти в нього. Вона сприяє піднесенню настрою, зменшенню стресу, розслабленню м'язів, зніманню втоми, усуненню замкнутості, поліпшенню соціальної взаємодії та ін. Дошкільники пізнають та відображають емоційні прояви та стани, вчать керувати ними, опановують абетку вираження емоцій. Психогімнастика допомагає розвитку емоційної свідомості, подоланню бар'єрів у спілкуванні, дає змогу для самовираження та кращого розуміння себе та інших.

Отож, вихователям і батькам необхідно постійно дбати про емоційний розвиток дитини, зокрема, у соціальному оточенні, природному довкіллі, різних видах організованої діяльності (навчання, спілкування, гра, праця). Велике значення для нормального розвитку емоційної сфери і життєдіяльності має емоційне благополуччя, яке залежить від різних зовнішніх і внутрішніх чинників (любов, довіра, позитивна гуманна атмосфера). Важливими засобами розвитку емоційної сфери дошкільників є мистецькі: література, музика, театр, малювання, ліплення та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Піроженко Т.О. Методичний посібник до парціальної програми з розвитку соціальних навичок ефективної взаємодії дітей віком від 4-х до 6–7 років «Вчимося жити разом» / Т.О. Піроженко, О.Ю. Хартман, К.В. Палієнко, М.В. Павленко. Київ : Алатон, 2016. 112 с.
2. Становлення внутрішньої картини світу дошкільника : монографія / за ред. Т.О. Піроженко. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 236 с.
3. Трофаїла Н. Емоційний розвиток дітей дошкільного віку. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського: Педагогічні науки*. 2014. Вип. 1.45. С. 155–158.